

HELSINGIN HOVIOIKEUS
Salmisaarenranta 7 I
PL 132
00181 Helsinki
Puhelin 02956 40500, Telefax 02956 40512 kirjaamo
Sähköpostiosoite helsinki.ho@oikeus.fi

Dnro: 91/7074/2016

14.4.2016

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeuden lausuntoa oikeusministeriön työryhmän ehdotuksesta, joka koskee tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja tutkintavankeuden järjestämistä. Työryhmän mietintö (OM mietintöjä ja lausuntoja, 5/2016).

Hovioikeudenneuvos, osastonjohtaja Timo Ojala on laatinut ehdotuksesta muistion, jonka hovioikeus toimittaa lausuntonaan oikeusministeriölle.

Presidentti

Mikko Könkkölä

Hovioikeudenneuvos Timo Ojala

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen

Viite: OM Mietintöjä ja lausuntoja 5/2016 (OM 1/61/2014)

Aluksi

Työryhmän tehtävänä on ollut selvittää tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja mahdollisuudet siirtää tutkintavankien säilytysvastuu poliisilta Rikosseuraamuslaitokselle. Tutkintavankeuden vaihtoehtoina on päädytty esittämään tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia. Näiden kahden pakkokeinon ero on siinä, että tehostettu matkustuskielto tulee käytettäväksi esitutinnan aikana vangitsemisen vaihtoehtona ja tutkinta-aresti puolestaan tuomitun vangitsemisen vaihtoehtona. Tutkintavankien säilytysvastuun osalta tavoitteena on se, että tutkintavankien säilyttäminen poliisivankiloissa voitaisiin lopettaa kokonaan vuonna 2025 ja että tässä vaiheessa tutkintavankien säilytysaikaa poliisivankiloissa lyhennettäisiin seitsemään vuorokauteen.

Voimassa olevaan pakkokeinolakiin ei sisälly vangitsemiselle vaihtoehtoisia uskottavaa pakkokeinoja. Nykyistä matkustuskieltoa on käytetty varsin vähän. Vangitsemisen ohella käytettävissä tulisi olla muitakin keinoja tutinnan ja prosessin turvaamiseksi ja nyt esitetyt vaihtoehdot olisivat selvä parannus nykytilaan nähden. Nyt ehdotetut uudet pakkokeinot olisivat aitoja vaihtoehtoja vangitsemiselle ja uudistusesitys on lähtökohtaisesti kannatettava. Esityksessä on pohdittu myös takuiden käyttöä yhtenä vaihtoehtona, mutta päädytty siihen, että takuut eivät olisi ainakaan tässä vaiheessa kannatettava uudistus. Takuiden käyttöä tulisi kuitenkin vielä jatkossa pohtia vangitsemisen vaihtoehtona.

Seuraavassa on joitakin yksittäisiä havaintoja mietinnössä esitettyjen uudistusten osalta.

Tehostettu matkustuskielto

Tehostettua matkustuskieltoa on ajateltu käytettäväksi tutkintavankeuden vaihtoehtona esitutinnan aikana ennen pääasian käsittelyä käräjäoikeudessa. Tehostetun matkustuskiellon rinnalla säilyy edelleen nykyisin käytössä oleva matkustuskielto. Uudet säännökset on ajateltu sijoitettavaksi pakkokeinolain 5 lukuun samaan yhteyteen käytössä jo olevan matkustuskiellon kanssa.

Tehostettu matkustuskielto eroaa nykyisin käytössä olevasta matkustuskiellosta siinä, että tehostettuun matkustuskieltoon kuuluu asunnossa tai muussa vastaavassa paikassa pysymis-

tä koskeva velvoite, joka on vähintään 12 tuntia ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Lisäksi tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytetään teknisiä apuvälineitä. Tehostetun matkustuskiellon määräämisen edellytyksenä olisi, että epäillyn rikoksen ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, pakkokeinon kohteena oleva henkilö suostuu matkustuskiellon toimeenpanoon tehostettuna ja sitoutuu noudattamaan päätöksessä olevia määräyksiä ja velvollisuuksia sekä henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että pakkokeinon kohteena oleva henkilö noudattaa määräyksiä. Ehdotetun pakkokeinolain 5 luvun 1 a §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen olisi otettava huomioon selvitys pakkokeinon kohteena olevan henkilökohtaisista olosuhteista, asunnon soveltuvuus tehostetun matkustuskiellon täytäntöönpanoon ja henkilön tarve liikkua asunnon ulkopuolella.

Perusteltua on, että tehostetusta matkustuskiellosta päättää aina tuomioistuin. Tältä osin tilanne olisi siten erilainen kuin tavallisen matkustuskiellon osalta, jossa toimivalta on esitutkinnan aikana pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä. Tehostetun matkustuskiellon määrääminen edellyttäisi rikokselta tiettyä vakavuutta, henkilön suostumista ja sitoutumista noudattamaan päätöstä. Tätä arviota tehtäessä tulisi olla käytettävissä selvitystä henkilön olosuhteista ja asunnosta. Selvityksen esittämisvelvollisuus kuuluisi pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle (mietintö s. 81). Tehostetun matkustuskiellon määrääminen edellyttää epäillyn suostumusta ja tähän nähden on selvää, että epäillyllä on parhaat edellytykset hankkia pakkokeinon käyttöä puoltava selvitys. Jos syyttäjä esittää riittävän selvityksen vangitsemisen tueksi, epäillyn tulee itse esittää riittävä selvitys lievemmän pakkokeinon käytön tueksi. Ehdotettu säännös ei sen sijaan sääntele, miten tulisi menetellä tilanteessa, jossa henkilöä ei alun perinkään vaadita vangittavaksi, vaan henkilöä vaaditaan alun perin määrättäväksi tehostettuun matkustuskieltoon. Tällaisessa tilanteessa ei vaikuta kovin tarkoituksenmukaiselta, että virkamies vaatisi tehostettua matkustuskieltoa ja epäilty henkilö esittäisi pyyntöä tukevan selvityksen. Toisaalta tarkoituksenmukaiselta ei vaikuta sellaiseenkaan, että virkamiehen tulisi vaatia aina vangitsemista ja tehostettu matkustuskielto voitaisiin määrätä ainoastaan vangitsemisen sijasta ja epäillyn vaatiessa sitä. Sääntelyä tulisi tältä osin täsmentää.

Tehostetun matkustuskiellon osalta säännöksestä tai mietinnön perusteluista ei ilmene, mikälaista selvitystä henkilön tulee henkilökohtaisista olosuhteistaan tai asunnostaan esittää. Perustelujen mukaan henkilökohtaisilla olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilötietoja, toimeentuloa, työ- tai opiskelupaikkaa, asuntoa ja perhesuhteita. Selvitys asunnosta voisi olla mietinnön mukaan esimerkiksi vuokrasopimus tai selvitys asunnon omistamisesta. Mietinnön perusteella on epäselvää, tuleeko näistä esittää jotain virallista dokumentaatiota vai onko riittävänä pidettävä esimerkiksi epäillyn puolustajan laatimaa selvitystä olosuhteista. Mietinnön mukaan epäselvää on myös se, edellyttääkö tehostettu matkustuskielto muiden asunnossa olevien henkilöiden, kuten esimerkiksi puolison suostumusta tehostetun matkustuskiellon täytäntöönpanoon asunnossa. Esimerkiksi valvontarangaistuksen kohdalla asunnossa olevien täysi-ikäisten tulee suostua valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon asunnossa (RL 6 luku 11a §). Tehostetun matkustuskiellon kohdalla asunnossa olevien täysi-ikäisten suostumusta on pidettävä vastaavalla tavalla perusteltuna kuin valvontarangaistuksen kohdalla. Tehostettu matkustuskielto ei tule kysymykseen sellaisissa tilanteissa, joissa epäilty rikos on kohdistunut epäillyn kanssa samassa asunnossa olevaan henkilöön. Tämä selvä lähtökohta ei kuitenkaan ilmene tehostetun matkustuskiellon edellytyksistä eikä asiaa käsitellä myöskään mietinnön perusteluissa. Tällainen rajoitus tulisi tuoda esitetty selvemmin esille joko nimenomaisena tehostetun matkustuskiellon poissulkevana seikkana tai vähintäänkin perusteluissa. Sääntelyä olisi syytä selkeyttää siten, että säännöksestä kävisi tarkemmin ilmi,

minkä laatuista selvityksen tulee olla ja mistä eri kysymyksistä selvityksessä olisi syytä lausua. Lisäksi asunnossa asuvan toisen täysi-ikäisen suostumuksesta tulisi ottaa nimenomainen maininta säännökseen.

Tehostetun matkustuskiellon osalta pakkokeinolain 5 lukuun tulisi muutama uusi pykälä ja viittaussäännöksen perusteella tehostettuun matkustuskieltoon sovellettaisiin osin samoja säännöksiä tutkinta-arestin kanssa. Ehdotettu viittaussäännös on nyt epäselvä ja ilmeisesti siinä on virhe sovellettavaksi tulevien pykälien osalta. Velvollisuuksien rikkomisen osalta sovellettavaksi tulee ilmeisesti voimassa oleva pakkokeinolain 5 luvun 10 §, jonka mukaan matkustuskiellon ehtoja rikkova voidaan pidättää ja vangita. Sääntelyä tulisi täsmentää siten, että siltä osin kuin tehostetusta matkustuskiellosta ei ole erikseen säädetty, sovellettavaksi tulevat matkustuskieltoa koskevat muut pakkokeinolain 5 luvun säännökset.

Pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n mukaan matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä saa kannel-la. Vastaavasti myös tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä täytyy voida kannel-la. Tältä osin sääntelyä ei esitetä täsmennettäväksi. Matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto ovat omia pakkokeinojaan, joten pakkokeinolain 5 luvun 12 §:ää olisi syytä myöhempien epäselvyyksien välttämiseksi täsmentää siten, että siinä mainittaisiin matkustuskiellon lisäksi tehostettu matkustuskielto.

Mietinnön mukaan kaksi päivää tehostettua matkustuskieltoa vastaisi yhtä päivää vankeudessa (RL 6 luku 13 §). Suhdelukua on pidettävä oikeudenmukaisena.

Tutkinta-aresti

Mietinnön mukaan tutkinta-aresti tulisi käytettäväksi tuomiolla vangittavaksi määräämisen vaihtoehtona. Tutkinta-arestin määräämisen edellytyksenä on vastaavasti kuin edellä tehostetun matkustuskiellon osalta, että henkilö suostuu tutkinta-arestin toimeenpanoon ja sitoutuu noudattamaan määräyksiä, henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella on todennäköistä, että henkilö noudattaa määräyksiä. Tuomioistuimen tulee ottaa huomioon henkilökohtaisista olosuhteista ja asunnon soveltuvuudesta tutkinta-arestin täytäntöönpanoon esitetty selvitys. Tutkinta-arestin osalta ehdotetaan säädettäväksi 12 uutta pykälää pakkokeinolain 2 lukuun (PKL 2 luku 12a-12l §:t).

Tutkinta-arestin käyttö esitetään rajattavaksi tilanteisiin, joissa tuomittu rangaistus on alle 2 vuotta vankeutta. Tutkinta-aresti olisi mahdollista määrätä, jos tuomittu rangaistus olisi alle 2 vuotta ja vähintään yksi vuosi ja on todennäköistä, että tuomittu karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa tai jatkaa rikollista toimintaa. Lisäksi tutkinta-aresti olisi mahdollinen, jos rangaistus on alle 1 vuosi vankeutta ja rikoksen jatkamisvaara on olemassa.

Tutkinta-arestin osalta voisi olla perusteltua harkita, että tutkinta-arestia olisi mahdollista käyttää myös rangaistuksen ollessa yli 2 vuotta. Tällöin lisäedellytyksenä voisi olla se, että tutkinta-arestia voitaisiin pitää perusteltuna rikoksen laatuun ja tuomitun henkilön olosuhteisiin nähden. Selvää on, että törkeissä henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa rangaistuksen ollessa yli 2 vuotta, henkilön vangittavaksi määrääminen on tarpeen eikä tutkinta-aresti ole riittävä. Sen sijaan esimerkiksi talousrikoksissa tai muissa vastaavanlaisissa rikoksissa tutkinta-aresti voisi olla riittävä pakkokeino myös tilanteissa, joissa rangaistus on yli kaksi vuotta.

Mietinnön mukaan henkilökohtaisista oloista esitettävän selvityksen kerääminen kuuluisi vastaajalle. Tältä osin viitataan siihen, mitä selvityksen osalta on edellä tehostetun matkustuskiellon osalta todettu. Asunnossa asuvan toisen täysi-ikäisen suostumuksen osalta viitataan edellä tehostetun matkustuskiellon osalta lausuttuun. Tutkinta-aresti ei tule kysymykseen myöskään, jos rikos on kohdistunut samassa asunnossa asuvaan henkilöön. Tältäkin osin viitataan edellä tehostetun matkustuskiellon osalta lausuttuun.

Mietinnön mukaan kaksi päivää tutkinta-arestia vastaisi yhtä päivää vankeudessa (RL 6 luku 13 §). Suhdelukua on pidettävä oikeudenmukaisena.

Takuiden käyttö

Mietinnössä on todettu, että kansainvälisesti paljon käytetty vaihtoehto on rikoksesta epäillyn päästäminen vapaaksi vakuutta vastaan (mietintö s. 61). Kansainvälisesti käytetyt vakuudet jakautuvat epäillyn asettamiin käteisvakuuksiin ja omaisuusvakuuksiin tai kolmannen henkilön asettamiin vakuuksiin. Vakuusjärjestelmään liittyy epäilemättä mietinnössä esitettyjä ongelmallisia piirteitä. Epäillyn henkilön mahdollisuudet vakuuden asettamiseen vaihtelevat tulojen ja varallisuuden perusteella eivätkä epäillyn mahdollisuudet asettaa vakuutta ole välttämättä kovin hyvät. Vakuuden käyttöalan epäillään jäävän vähäiseksi. Mietinnössä on myös todettu, että huomattavakaan takuusummat eivät välttämättä kovin tehokkaasti pysty estämään oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon välttelyä, todisteiden hävittämistä tai rikollisen toiminnan jatkamista.

Vakuusjärjestelmän käyttöön ottoon liittyy sääntelyn tarvetta ja lisäksi vakuuden hallintaan sekä säilyttämiseen liittyviä käytännön kysymyksiä. Vakuuden käyttö voisi kuitenkin olla erä keino, jonka avulla tutkintavankeuden käyttöä voitaisiin vähentää ja sitä kautta käytössä olisi vielä yksi vaihtoehto vankeudelle. Vakuuden käyttöä ja siihen liittyviä kysymyksiä tulisi vielä jatkossa pohtia tarkemmin.

Tutkintavankien säilyttäminen poliisivankilassa

Tutkinnan vangin säilyttäminen poliisivankilassa esitetään lyhennettäväksi seitsemään vuorokauteen. Nykyisin enimmäisaika on neljä viikkoa ja lyhennystavoite perustuu kansainvälisten valvontaelinten Suomelle antamiin huomautuksiin. Tältä osin esitykseen ei ole huomautettavaa.